

Enskild motion

Motion till riksdagen: 2014/15:2525

av Karin Svensson Smith (MP)

Klimatanpassning – förebygg översvämningsskador

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en nationell klimatanpassningsstrategi.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett etappmål för en hållbar hantering av ytvatten i bebyggda miljöer och naturmark.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett etappmål för en stärkt hänsyn till grön infrastruktur.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av ändringar i plan- och bygglagen som behövs för att kommuner ska upprätta en klimatplan för minskade växthusgaser och anpassning till de klimatförändringar som redan satts igång och kan förväntas i ett hundraårsperspektiv.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av en ändring i plan- och bygglagen så att kommunernas ansvar för detaljplaner förlängs från 10 till 20 år.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ändring i va-lagen som ger kommunerna möjlighet att delfinansiera åtgärder för ett lokalt omhändertagande av dagvatten i ytläge med va-taxor.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att se över och förtydliga instruktionerna för Svenska Kraftnät, Boverket, Havs- och vattenmyndigheten, Lantmäteriverket, Livsmedelsverket, länsstyrelserna, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Skogsstyrelsen, Statens energimyndighet, Statens

geotekniska institut, Statens jordbruksverk, Statens geologiska institut, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut och Trafikverket så att de inom sina respektive verksamhetsområden tar initiativ till, stöder och följer upp arbete med anpassning till ett förändrat klimat.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att minska den särskilda sårbarhet som kommunerna runt Vänern och längs Göta älv, kommunerna runt Mälaren samt Skånes kustkommuner är utsatta för.

Sammanfattning

Även om radikala åtgärder för att minska klimatpåverkan skulle vidtas i närtid så kommer de klimatförändringar som redan har påbörjats att ge upphov till negativa effekter. Hur stora skador som uppkommer beror delvis på om förebyggande åtgärder vidtas. Med tanke på att två timmars skyfall i Köpenhamn under juli 2011 ledde till att försäkringsbolagen har fått ersätta med 7 miljarder kr är det ekonomiskt fördelaktigt att vidta skyddsåtgärder som kan minimera översvämningsskador

Bakgrund

Sverige har de senaste åren drabbats av kraftiga skyfall. Många villaägare har fått sina källare vattenfyllda. Vägar och banvallar har spolats bort. Översvämningsskador på hus och andra fasta anläggningar har ökat i omfattning.

Enligt SMHI:s prognoser kommer skyfall och långvariga regn varvat med torrperioder att bli vanligare i takt med att klimatet förändras. Samtidigt stiger havsnivåerna, vilket är extra allvarligt för Skåne som inte har någon landhöjning som kan kompensera för det stigande vattnet.

Städerna har problem med att vattnet inte har någonstans att ta vägen när det regnar kraftigt. Avloppssystemen räcker inte och marken, som till största del är täckt av asfalt, suger inte upp vattnet. Lösningen är att modernisera avloppssystemet, samtidigt som staden anlägger fler parker och annan växtlighet som kan suga upp regnvattnet. Att anlägga bäckar, svackdiken och dammar är också viktigt, så att vattnet har någonstans att rinna undan.

Kring kusterna är problemet att vattnet rinner upp över land när havet stiger. I Stockholm och Göteborg, riskerar problemen att bli särskilt stora. Här bor tre av Sveriges drygt nio miljoner invånare i omedelbar närhet till vatten. Reningsverk riskerar att breddas, och dricksvatten kan hotas. Mälaren är dricksvattentäkt för 2 miljoner människor.

Järnvägar, vägar och annan basinfrastruktur över hela landet behöver förstärkas. Annars riskerar vi krissituationer om vattenmassor slår ut transporter och elnät. Lösningen kan vara att fördröja dagvatten uppströms t ex för att skydda tunnlar och viadukter. Banvallar behöver förstärkas liksom vägbankar så att de bättre står emot ras.

Hittills har det saknats politiskt ledarskap som tar ansvar för att skydda samhället och invånarna. Under alliansens tid vid makten har det redan undermåliga stödet till kommuner för skyddande åtgärder skurits ner, trots att rapporter från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap visar på behovet av motsatsen. Hela ansvaret hänskjuts till kommunerna och enskilda fastighetsägare. Såväl kunskap om effektiva förebyggande åtgärder som resurser och legala medel för att säkra kommunerna saknas oftast.

Miljöpartiet de gröna föreslår att staten visar ledarskap och genomför de åtgärder som föreslås i SOU 2014:50 Delbetänkande av Miljömålsberedningen samt andra statliga utredningar som berett olika aspekter på klimatanpassningsproblematiken. Kommuner ska fortsatt ha ett huvudansvar för klimatanpassningsarbetet, men behöver få ett tydligare uppdrag via ändringar i plan- och bygglagen samt starkare legala instrument till sitt förfogande.

Att inte göra något blir många gånger dyrare, vilket illustreras bland annat av julkylfallet över Köpenhamn 2011. Översvämningarna som följde regnet överraskade staden och resultatet blev så stora skador att försäkringsbolagen fått utbetala sex miljarder danska kronor i ersättning. Till detta ska läggas stora värden som inte var försäkrade.

Det är dags att sätta spaden i jorden för nödvändiga ombyggnads- och anläggningsprojekt över hela landet, för att förebygga skador till följd av den ökande och mer oregelbundna nederbörden. Tätorterna bör präglas av en grönblå infrastruktur som bara är möjlig att anlägga om transporterna blir yteffektiva. Andelen biltrafik måste minska för att klara klimatmålen. Denna omställning kan frigöra ytor mellan husen för klimatanpassningsåtgärder när parkeringsytor försvinner. En sådan satsning vore en klok investering som dessutom leder till många nya arbetstillfällen. Det är dags att klimatsäkra Sverige.

En svensk klimatanpassningsstrategi kan inspireras av den överenskommelse som den danska regeringen har gjort med DK (motsvarigheten till SKL Sveriges Kommuner och Landsting) om hur skador till följd av klimatförändringen ska förebyggas. Det ekonomiska ansvaret för att genomföra åtgärderna delas mellan staten, kommunerna och enskilda fastighetsägare. De senare involveras genom att VA-lagen förändras så att kommunerna (i Sverige blir det kommunerna via VA-kollektiven) kan genomföra

åtgärder för att omhänderta dagvatten så att det inte belastar rörnäten för kloakvatten och inte heller översvämmar källare, och gator.

Miljöpartiet menar att arbetet med att klimatsäkra Sverige måste börja nu. Enskilda kommuner har ingen möjlighet att själva stå för dessa kostnader som ligger i miljardklassen.

Tre geografiska områden är särskilt utsatta, vilka kräver extra insatser för att nödvändiga åtgärder ska kunna genomföras, nämligen Vänern- och Göta älvmrådet, Mälardalen och Skånes kustområden.

Nationell klimatanpassningsstrategi

I likhet med merparten av EU-länderna behöver Sverige anta en nationell klimatanpassningsstrategi. Det går inte längre att med trovärdighet hävda att kommunerna bör klara klimatomställningsarbetet på egen hand. Problemen är för stora och för kostsamma för kommunerna. Därför är en nationell samordning och en gemensamt ansvarstagande medfinansiering en grundförutsättning för att skydda liv och egendom.

Förändrad VA-lagstiftning

Med ett förändrat klimat understryks behovet av att modernisera de ålderstigna och underdimensionerade VA-näten och anpassa dessa för att kunna hantera en ökad vattenmängd. Det är därför nödvändigt att ändra förändra VA-lagstiftningen för att utöka de åtgärder som kommunerna kan täcka med VA-avgiften.

Ändring i plan- och byggnadslagen (PBL)

I likhet med flera EU-länder krävs en ändring i PBL för att via lagstiftningen göra det obligatoriskt för kommuner att ta fram planer för att motverka översvämningar. Enligt klimatforskningsmodellerna kan nederbörden över Sverige öka med 10–20 % det kommande seklet. I ännu högre grad än vad gäller temperaturökningen antas variationerna mellan olika år och olika decennier bli stora. Extrem nederbörd kan leda till höga flöden i vattendrag, men det är starkt beroende av hur mycket vatten som finns i mark, vattendrag och sjöar innan regnet faller. En stor del av de översvämningarna uppstår när flera regn i följd har passerat, även om de var för sig kanske inte gett några extrema mängder.

Inte bara den totala volymen nederbörd förväntas öka, modellerna visar även på fler och kraftigare skyfall växlat med perioder av torka. Extrem nederbörd som faller under en kort tid kan ge stora problem med översvämningar, särskilt i städer. Där finns det mycket hårdgjorda ytor som inte kan suga upp något vatten och därför måste en stor del

av nederbörden tas om hand i de ledningssystem som dimensionerats för gårdagens klimat och kloakvatten. Översvämmade gator, kollapsande tak, vattenfyllda källare och kontaminerat dricksvatten är några av de negativa konsekvenser som kraftig nederbörd kan resultera i.

Översvämningar är naturfenomen som det varken är möjligt eller önskvärt att helt förhindra. Många biotoper och kretslopp av näringsämnen är beroende av periodvisa översvämningar. Men ökningen av framför allt tätortsbebyggelse och infrastruktur, men även åkerbruk i översvämningsplan, minskar den naturliga vattenhållningsförmågan. Det finns ett flertal beprövade metoder att minska risken för ogynnsamma följder av skyfall och ihållande regn. Ska åtgärderna för att minska dessa risker bli effektiva bör de så långt som är möjligt börja uppströms och samordnas i hela avrinningsområdet.

Frånsett en ökad och mer oregelbunden nederbörd kommer Sverige att påverkas av en havsnivåhöjning i takt med att temperaturen ökar. Hur mycket och hur snabbt är mycket svårt att förutsäga men effekterna blir störst i Skåne eftersom det inte finns någon landhöjning där. Skåne har under flera årtionden haft ett högt exploateringsstryck. I många kommuner finns omfattande planer för ny bebyggelse och samtidigt åkermark som i ett internationellt perspektiv är mycket värdefull för livsmedelsproduktion. Det leder till att anspråk på yta för vatteninfiltration och andra önskemål på markanvändning kräver kunskapsunderbyggda beslut om avvägningar mellan olika intressen.

Samtidigt som ansträngningarna för att minska den mänskligt orsakade klimatpåverkan behöver intensifieras är det nödvändigt att anpassa samhället för att reducera den sårbarhet som den pågående klimatförändringen medför. Vid planering och dimensionering av dagvattensystem måste konsekvenserna av intensiva regnhändelser beaktas i mycket större utsträckning än hittills om inte stora skador på såväl privat som gemensam egendom ska uppstå. I ljuset av omfattningen av den förstörelse som orkanen Sandy med efterföljande översvämningar drabbade New York 2012 finns det i allt fler kommuner ett behov av klimatsäkringsåtgärder som kan förebygga översvämningar samt lindra effekterna av det som inte kan förhindras.

Paradigmskifte krävs

I de flesta industriländer har vatten i ökad utsträckning flyttats från kanaler, bäckar och åar till rörledningssystem under markytan när städerna har vuxit. Ofta har dagvatten förutsetts rymmas i kombinerade system tillsammans med kloakvattnet. Med tanke på att den totala dagvattenvolymen ökar och kommer allt mer oregelbundet till följd av den pågående klimatförändringen, samtidigt som vatten kan tränga in ”från sidan” som den t ex gjorde i Västra Skåne december 2011, behöver den ”grå” och underjordiska

vattenhanteringen ersätts av ”blågröna” metoder för att fördröja och omhänderta vatten i städer. Trafikplaneringen i städerna bör i allt större utsträckning utgå från yteffektiva transportstrategier för att frigöra arealer där dagvatten kan omhändertas och förhindras överbelasta kloakvattenledningar och/eller infiltrera dricksvattentäkter/-ledningar. De mest effektiva åtgärderna för att tackla stadstrafikens negativa klimatpåverkan samtidigt är en förutsättning för genomförande av en blågrön klimatanpassningsomställning. Annorlunda uttryckt kan adaptation och mitigation rymmas i en gemensam klimatstrategi för kommunerna.

Karin Svensson Smith (MP)